

ინვესტიციები, როგორც საქართველოს რეგიონების განვითარების უმთავრესი ფაქტორი

DOI: <https://doi.org/10.52340/bal/2025.02.07>



ნათელა ვაშაკიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი
<https://orcid.org/0009-0001-3354-6777>
E-mail: Natela.vashakidze@atsu.edu.ge



ნათია კურდგელია

ეკონომიკის დოქტორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის პროფესიული განათლების ცენტრის
მინვეული ლექტორი,
<https://orcid.org/0009-0007-6670-7307>
E-mail: natiakurdgelia1976@gmail.com

ანოტაცია

ყველა რეგიონი უნიკალურ ეკონომიკურ სისტემას წარმოადგენს. რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის ნებისმიერი ვარიანტი მნიშვნელოვანი დონის ინვესტიციებს მოითხოვს, რომელიც მჭიდროდ უკავშირდება რეგიონების ინსტიტუციური განვითარების პრობლემის გადაწყვეტას. რეგიონების განვითარების ინოვაციური სტრატეგიები წარმოუდგენელია კერძო ბიზნესის ჩართულობის გარეშე. შესაბამისად, თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკურ პირობებში ალბათ ილუზიური იქნება რეგიონი მხოლოდ სახელმწიფო მხარდაჭერას ელოდეს და თვითონ არ აქტიურობდეს რიგი პრობლემების დასაძლევად.

ავტორის მიერ გაანალიზებულია ინვესტიციების (უცხოური პირდაპირი ინვესტიციები და ინვესტიციები ფიქსირებულ აქტივებში) სტატისტიკური ინფორმაცია, ჩატარებულია რეგრესიული ანალიზი, დადგენილია კორელაციური კავშირები ინვესტიციებსა და რეგიონში წარმოებულ მშპ-ს შორის.

ჩატარებულმა ანალიზმა გამოავლინა მნიშვნელოვანი უთანაბრობა რეგიონებს შორის ინვესტიციების განაწილებაში, რაც მიუთითებს საინვესტიციო ინფრასტრუქტურის მიმართ უფრო დაბალანსებული მიდგომის გამოყენების აუცილებლობაზე. ნაშრომში გამოყენებულია სტატისტიკური, შედარებითი, სტრუქტურული და ფაქტორული ანალიზის მეთოდები.

საკვანძო სიტყვები: მშპ, რეგიონი, ინვესტიციები, კორელაციური ანალიზი, უთანაბრობა.

INVESTMENTS AS THE MAIN FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF GEORGIAN REGIONS

Natela Vashakidze

Associate Professor, Akaki Tsereteli State University
<https://orcid.org/0009-0001-3354-6777>
E-mail: Natela.vashakidze@atsu.edu.ge

Natia Kurdgelia

PhD in Economics, Invited Lecturer at Vocational Educational Center of Akaki Tsereteli State University
<https://orcid.org/0009-0007-6670-7307>
E-mail: natiakurdgelia1976@gmail.com

ABSTRACT

Every region represents a unique economic system. Any option for regional economic policy requires a significant level of investment, which is closely related to solving the problem of institutional development of regions. Innovative scenarios for regional development are unthinkable without the involvement of private business. Accordingly, in modern socio-economic conditions, it would probably be illusory for the region to only expect state support and not take action to overcome a number of problems on its own.

Unfortunately, there are few competitive regions in Georgia that could play a driving role in the process of economic growth. This has an extremely negative impact on the qualitative and quantitative indicators of the national economy.

The author analyzed statistical information on investments (Foreign direct investment and investment in fixed assets), conducted regression analysis, and established correlations between investments and GDP generated in the region.

The analysis revealed significant disparities in the distribution of investments between regions, indicating the need for a more balanced approach to investment infrastructure. The paper uses statistical, comparative, structural, and factor analysis methods.

Key Words: GDP, region, investments, correlation analysis, inequality.



ქირითადი ნაწილი

საქართველოს რეგიონების არათანაბარი განვითარება, რომელიც ზოგიერთ შემთხვევაში კრიტიკულ ზღვარს აღწევს, მწვავე თანამედროვე ეკონომიკური პრობლემაა. როგორც წესი, დამატებული ღირებულების წარმოება, ინვესტიციები და საუკეთესო ადამიანური რესურსები კონცენტრირებულია წარმატებულ ქალაქებსა და რეგიონებში.

საქართველოსთვის კვლავ მნიშვნელოვანია დედაქალაქის ფაქტორი. ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ბოლო წლებში მშპ-ის ნახევარზე მეტი ყოველთვის თბილისში იქმნებოდა. 2023 წელს მან 72,7% შეადგინა, თუმცა ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი 2010 წლიდან დაფიქსირდა 2011 წელს - 53,3%, ყველაზე დაბალი კი 2021 წელს - 49,8% [3, გვ.22]. რაც შეეხება უცხოურ პირდაპირ ინვესტიციებს, მათი 82% მოდის თბილისსა და აჭარის არ-ზე, ხოლო ფიქსირებულ აქტივებში ინვესტიციებისთვის ეს მაჩვენებელი 75%-ია [4] (იხ. ნახაზი 1-2).

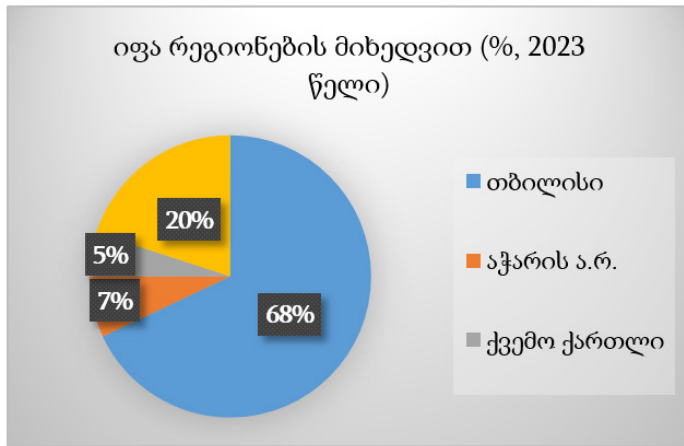
საწინააღმდეგო, საქართველოში მცირე კონკურენტუნარიანი რეგიონები, რომლებიც შეძლებდნენ მამოძრავებელი როლის შესრულებას ეკონომიკური ზრდის პროცესში. აღნიშნული უკიდურესად ნეგატიურ გავლენას ახდენს ეროვნული ეკონომიკის ხარისხობრივ და რაოდენობრივ მაჩვენებლებზე.

საქართველოს რეგიონების ეკონომიკური განვითარების კვლევას არაერთი ქართველი მეცნიერის შრომა მიეძღვნა (ბარათაშვილი, 2009; სიხარულიძე, 2018; ღვთაძე, ჩიხლაძე, 2020; მესხია, გველესიანი, 2010; ჩიხლაძე, 2021; უგულავა, 2023 და სხვა), თუმცა ინვესტიციების კონტექსტში მათში სხვადასხვა რაკურსით ფიგურირებს, რაც პრობლემის აქტუალობას განაპირობებს [1,2,6,7,8,10].

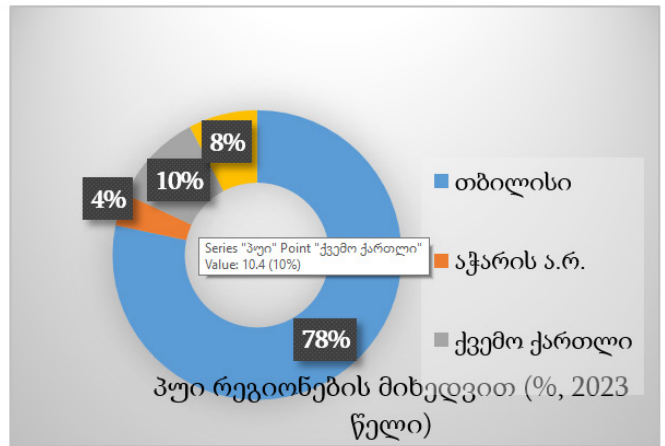
ქვეყნის განვითარების ერთ-ერთი მთავარი დოკუმენტი - „ხედვა 2030 საქართველოს განვითარების სტრატეგია“ მიზნად ისახავს ევროკავშირის ღირებულებებთან ჰარმონიზებული რეგიონული პოლიტიკის განხორციელებას და მაღალმთიანი რეგიონების განვითარება (მიზანი 12).

მთავრობა გეგმავს მომდევნო წლებში ევროკავშირის კარგი პრაქტიკისა და შესაბამისი დაგეგმვისა და განვითარების პოლიტიკის ინსტრუმენტების გამოყენებით ეფექტიანი რეგიონული განვითარების პოლიტიკის განხორციელებას [9, გვ.153].

თანამედროვე პირობებში ინოვაციურ ტექნოლოგიურ ცვლილებებს შეუძლიათ შექმნან ხელსაყრელი გარემო რეგიონების ეკონომიკური განვითარებისათვის. ამ ამოცანის გადაჭრას ართულებს ინვესტიციების ნაკლებობა. ამ თვალსაზრისით სტრატეგიული როლი სა-



ნახაზი 1



ნახაზი 2

ცხრილი 1

მშპ-ის განაწილება, FAI და FDI საქართველოს რეგიონების მიხედვით, 2023 წელი [5]

რეგიონი	მშპ საბაზრო ფასებში (მლნ ლარი)	FAI (მლნ ლარი)	FDI (ათასი აშშ დოლარი)
თბილისი	42 620,8	4410,3	1 510 711,7
აჭარის ა.რ.	7 686,3	465,8	69 418,2
გურია	1 394,8	46,6	2 230,5
იმერეთი	6 347,1	194,3	53 873,3
კახეთი	4 068,9	193,8	8 549,8
მცხეთა-მთიანეთი	2 196,1	211,7	24 333,0
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	478,8	21,8	3 858,2
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	4 403,2	221,2	58 282,8
სამცხე-ჯავახეთი	2 335,7	214,3	-39 357,1
ქვემო ქართლი	6 072,4	325,0	200 952,5
შიდა ქართლი	3 278,5	180,3	35 609,5
სულ	80 882,8	6488,9	1 928 462,4

წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ, საქსტატის (www.geostat.ge) მონაცემების მიხედვით

ხელმწიფოს ეკუთვნის, რომელმაც უნდა განსაზღვროს ქვეყნისა და რეგიონების განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებები.

ინვესტიციებზე მოქმედი ფაქტორების გათვალისწინებით შევქმენით სათანადო ანალიზური ცხრილი სამი ძირითადი მაჩვენებლით (იხ.ცხრ. 1). გავითვალისწინეთ, რომ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები (Foreign Direct Investment - FDI) აღნიშნავს უცხოური კაპიტალის წმინდა ნაკადებსა და საკუთრების ცვლილებას, ხოლო ინვესტიციები ფიქსირებულ აქტივებში (Fixed Asset Investment - FAI) ასახავს რეალური ეკონომიკის კაპიტალური მშენებლობისა და წარმოების შესაძლებლობების ზრდას. მშპ-ის სახით ცხრილში მოტანილია ამ მნიშვნელოვანი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლის

რეგიონული განაწილება.

გამოვეყნეთ სამი კლასტერი და მოვახდინეთ რეგიონების დაჯგუფება კლასტერების მიხედვით (იხ. ცხრ 2).

პირველ კლასტერში მშპ-ის მაჩვენებლები დაჯგუფდა, მეორეში - ინვესტიციები ფიქსირებულ აქტივებში, ხოლო მესამეში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები. თბილისი და ქვემო ქართლის რეგიონი ყველა მაჩვენებლის მიხედვით სამივე კლასტერის პირველ პოზიციაზეა. ყველა კლასტერის ბოლო პოზიციაზეა („დაბალი“) გურია და რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი (იხ. ცხრ 3).

საქართველოს რეგიონებში საწარმოთა ზომის მიხედვით ფიქსირებულ აქტივებში ინვესტიციების განაწილების ანალიზმა ცხადყო, რომ ზომასა და ამ მაჩვენებლის

ცხრილი 2

კლასტერული ანალიზის და რეგიონების კლასტერული დაჯგუფების შედეგები

მშპ საბაზრო ფასებში (მლრდ ლარი)	FAI (მლნ ლარი)	FDI (ათასი აშშ დოლარი)
<i>მსხვილი > 6 მლრდ ლარი</i>	<i>მსხვილი > 300 მლნ.ლარი</i>	<i>მსხვილი > 200 მლნ.\$</i>
თბილისი, აჭარის ა.რ., იმერეთი ქვემო ქართლი	თბილისი, აჭარის ა.რ., ქვემო ქართლი	თბილისი, ქვემო ქართლი
<i>საშუალო: 3-6 მლრდ ლარი</i>	<i>საშუალო: 200-300 მლნ. ლარი</i>	<i>საშუალო: 35-200 მლნ.\$</i>
სამეგრელო-ზემო სვანეთი, შიდა ქართლი, კახეთი	მცხეთა-მთიანეთი, სამეგრელო-ზემო სვანეთი, სამცხე-ჯავახეთი	იმერეთი, სამეგრელო-ზემო სვანეთი, შიდა ქართლი
<i>დაბალი: < 3 მლრდ ლარი</i>	<i>დაბალი: < 200 მლნ.ლარი</i>	<i>დაბალი: < 35 მლნ.\$</i>
გურია, მცხეთა-მთიანეთი სამცხე-ჯავახეთი, რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	გურია, იმერეთი კახეთი, რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი, შიდა ქართლი	აჭარის ა.რ., გურია, კახეთი, მცხეთა-მთიანეთი, რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი

წყარო: შემუშავებულია ავტორის მიერ

ცხრილი 3

ფიქსირებულ აქტივებში ინვესტიციების განაწილება რეგიონებში, საწარმოთა ზომითი კატეგორიების მიხედვით [4]

რეგიონი	იფა	ხვ.წილი, %	რეგიონი	იფა	ხვ.წილი, %
საქართველო	6 488,9	100,0	მცხეთა-მთიანეთი	211,7	100,0
მსხვილი	3 546,3	54,7	მსხვილი	165,2	78,0
საშუალო	1 506,6	23,2	საშუალო	23,8	11,2
მცირე	1 436,0	22,1	მცირე	22,7	10,7
ქ. თბილისი	4 410,3	100,0	რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	21,8	100,0
მსხვილი	2 689,9	61,0	მსხვილი	0,0	0,0
საშუალო	973,7	22,1	საშუალო	0,2	0,0
მცირე	746,7	16,9	მცირე	21,6	100,0
აჭარა	465,8	100,0	სამეგრელო-ზემო სვანეთი	221,2	100,0
მსხვილი	146,6	31,5	მსხვილი	80,3	36,3
საშუალო	178,4	38,3	საშუალო	72,9	33,0
მცირე	140,8	30,2	მცირე	68,1	30,8
გურია	46,6	100,0	სამცხე-ჯავახეთი	214,3	100,0
მსხვილი	16,1	34,5	მსხვილი	165,1	77,0
საშუალო	10,8	23,2	საშუალო	28,0	13,1
მცირე	19,8	42,5	მცირე	21,3	9,9
იმერეთი	194,3	100,0	ქვემო ქართლი	325,0	100,0
მსხვილი	38,0	19,6	მსხვილი	149,8	46,1
საშუალო	87,1	44,8	საშუალო	68,4	21,0

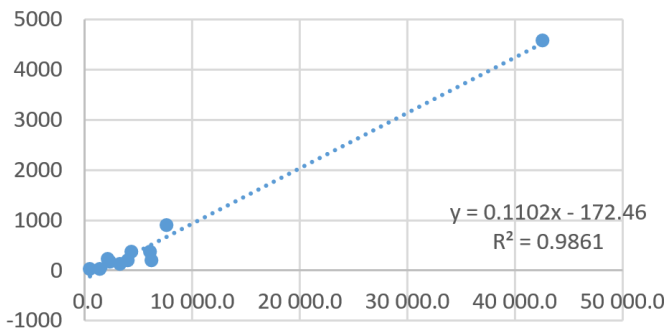
მცირე	69,2	35,6	მცირე	106,8	32,9
კახეთი	193,8	100,0	შიდა ქართლი	180,3	100,0
მსხვილი	39,1	20,2	მსხვილი	52,9	29,3
საშუალო	48,5	25,0	საშუალო	14,6	8,1
მცირე	106,2	54,8	მცირე	112,8	62,6

წყარო: შედგენილია ავტორის მიერ, საქსტატის (www.geostat.ge) მონაცემების მიხედვით

სიდიდეს შორის რაიმე ლოგიკური კავშირი არ იკვეთება (იხ. ცხრ. 3). თუმცა, არის გამორჩეული შემთხვევებიც. მაგალითად, რეგიონებს შორის სანარმოთა ზომის მიხედვით ყველაზე თანაბარი განაწილება აჭარის არ-ში (31,5%, 38,3% და 30,2%) და სამეგრელო-ზემო სვანეთის რეგიონებში გვაქვს (36,3%, 33% და 30,8%). რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთის რეგიონში ფიქსირებულ აქტივებში ინვესტიციების მთლიანი მოცულობა მხოლოდ მცირე სანარმოებზე მოდის. მსხვილ სანარმოებში იფა-ს მაღალი ხვედრითი წილით გამოირჩევა თბილისი (61%) და მცხეთა-მთიანეთი (78%).

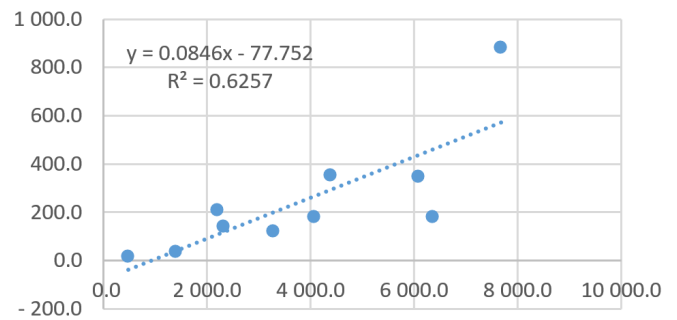
კვლევის ფარგლებში ჩატარდა ფიქსირებულ აქტივებში ინვესტიციების განაწილების ანალიზი. შედეგებმა გვიჩვენა, რომ ძირითადად დომინირებს კერძო (ადგილობრივი ფიზიკური და/ან იურიდიული პირები) სექტორი (60-85%). მათ შორის კერძო უცხოელი ფიზიკური და/ან იურიდიული პირები შედარებით მაღალი ხვედრითი წილით რამდენიმე რეგიონში გამოიკვეთა: თბილისი (21%), შიდა ქართლი (35%), აჭარის არ (38%), სამცხე-ჯავახეთი (82%).

ჩატარებული რეგრესიული ანალიზი ცხადყოფს სტატისტიკურად მნიშვნელოვან და ძლიერ დადებით კავშირს ფიქსირებულ კაპიტალში ინვესტიციების მოცულობასა და რეგიონულ (რეგიონების მიხედვით განაწილებულ) მშპ-ს შორის საქართველოს 11 რეგიონის მიხედვით (თბილისისა და აჭარის არ ჩათვლით). დეტერმინაციის კოეფიციენტი $R^2=9861$ მიუთითებს, რომ რეგიონული მშპ-ის ვარიაციების 98,6% აიხსნება ფიქსირებულ კაპიტალში ინვესტიციების მოცულობის ცვლილებით (იხ. ნახ. 3).



ნახაზი 3

კავშირი ფიქსირებულ კაპიტალში ინვესტიციების მოცულობასა და რეგიონების მიხედვით განაწილებულ მშპ-ს შორის საქართველოს რეგიონების მიხედვით (თბილისის ჩათვლით)



ნახაზი 4.

კავშირი ფიქსირებულ კაპიტალში ინვესტიციების მოცულობასა და რეგიონების მიხედვით განაწილებულ მშპ-ს შორის საქართველოს რეგიონების მიხედვით (თბილისის გარეშე)

დედაქალაქის გარეშე დეტერმინაციის კოეფიციენტი შედარებით მცირეა, თუმცა მაღალ მნიშვნელობას ინარჩუნებს ($R^2=0,6257$). შედეგი მიუთითებს, რომ რეგიონული მშპ-ის ვარიაციების 62,5% აიხსნება ფიქსირებულ კაპიტალში ინვესტიციების მოცულობის ცვლილებით (იხ. ნახ 4).

საზოგადოდ, ინვესტიციები მნიშვნელოვან ბიძგს აძლევს რეგიონებში მშპ-ის ფორმირებას, ეაც იშლება სამი ძირითადი ვექტორის მიხედვით: ინფრასტრუქტურული პროექტები, ტექნოლოგიური მოდერნიზაცია და სამუშაო ადგილების შექმნა. ამ მექანიზმების ეფექტიანობას მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს სივრცითი კონტექსტი (იხ. ცხრილი 4).

როგორც მოსალოდნელი იყო, ფიქსირებულ კაპიტალში ინვესტიციების მოცულობასა და რეგიონულ (რეგიონების მიხედვით განაწილებულ) მშპ-ს შორის საქართველოს 11 რეგიონში კორელაციური კავშირების შესწავლამ კორელაციის და დეტერმინაციის კოეფიციენტების სხვადასხვა მნიშვნელობები გამოავლინა (იხ. ცხრ. 4). R^2 ყველაზე მაღალია აჭარის არ-ში (0,751), იმერეთსა (0,752) და კახეთში (0,728), ხოლო მინიმალურია რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთში (0,215) და შიდა ქართლში (0,228).

დასკვნა

ინვესტიციების სტრუქტურა, მათ შორის რეგიონულ ჭრილშიც, არასაკმარისად არის დივერსიფიცირებული და ხშირ შემთხვევაში სანედლეულო ბაზას ემყარება. ეს ინვესტ მალალ დამოკიდებულებას მსოფლიოს ბაზრებზე.

კავშირი ფიქსირებულ კაპიტალში ინვესტიციების მოცულობასა და რეგიონების მიხედვით განაწილებულ მშპ-ს შორის საქართველოს 11 რეგიონში

რეგიონი	კორელაციის კოეფიციენტი, R	დეტერმინაციის კოეფიციენტი, R ²
თბილისი	0,735	0,540
აჭარის ა.რ.	0,867	0,751
გურია	0,558	0,312
იმერეთი	0,867	0,752
კახეთი	0,853	0,728
მცხეთა-მთიანეთი	0,510	0,260
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	0,464	0,215
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	0,756	0,572
სამცხე-ჯავახეთი	0,215	0,046
ქვემო ქართლი	0,589	0,347
შიდა ქართლი	0,477	0,228

წყარო: გაანგარიშებულია ავტორის მიერ

ჩვენი აზრით, ძირითად პრობლემას წარმოადგენს ის, რომ მსხვილი ინვესტორები არ ავლენენ ინტერესს გრძელვადიანი და შედარებით ნაკლებმოგებიანი პროექტების დაბანდებისადმი (სოციალური სფერო, კომუნიკაციები, სოციალური სფერო და სხვ.).

გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ რეგიონების წარმატებას განაპირობებს მათი გეოგრაფიული და ეკონომიკური თავისებურებების გარდაქმნა კონკურენტულ უპირატესობებად, ლოკალური ინიციატივების დაკავშირება გლობალურ ტენდენციებთან.

ინვესტიციების ეფექტიანობის ზრდა უკავშირდება რეალურ სექტორში (მრეწველობა, აგრარული წარმოება, ინფრასტრუქტურა) მათი გადანაცვლების სტიმულირებას და ამავე დროს, საინვესტიციო კლიმატის გაუმჯობესებას, მოდერნიზაციასა და ახალი ტექნოლოგიების დანერგვას.

რეგრესიული და კლასტერული ანალიზის შერწყმა საშუალებას გვაძლევს გამოვავლინოთ არა მარტო ინვესტიციების და რეგიონში წარმოებული მშპ-ის საერთო დამოკიდებულება, არამედ, რეგიონებს შორის სტრუქტურული სხვაობებიც. დისპროპორციების შემცირებისათვის აუცილებელია არა მხოლოდ უნივერსალური ღონისძიებების გამოყენება, არამედ კლასტერების სპეციფიკის გათვალისწინებით ე.წ. „ნერტილოვან ინვესტიციებზე“ გადასვლა.

მდგრადი ზრდის მიღწევა შესაძლებელია სწორედ „ნერტილოვანი“ ქმედებებით, რომელიც გაითვალისწინებს ზრდის ცენტრების აგლომერაციული უპირატესობების და პერიფერიების ინფრასტრუქტურული/ციფრული პლატფორმების მხარდაჭერის შერწყმას.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბარათაშვილი ე., ზარანდია ჯ., აბრალავა ა., რეგიონალიზმი: თეორია და პრაქტიკა, თბ., 2009;
2. გველესიანი ე., მესხია ი., (2010) რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკა. თბილისი;
3. კურდღელია ნ., (2025) მთლიანი შიდა პროდუქტის ფორმირების რეგიონული თავისებურებები საქართველოში. ეკონომიკური პროფილი, ტ. 20, 1(29), გვ. 21-31. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2025.29.02> ;
4. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. სანარმოთა სტატისტიკური გამოკვლევა. <https://surl.li/buzjuk>; საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. მთლიანი შიდა პროდუქტი. <https://surl.li/bbxugy>;
5. სიხარულიძე დ., (2018) უცხოური პირდაპირი ინვესტიციები: თეორია და საქართველოს გამოცდილება;
6. უგულავა გ., (2023) ტერიტორიული ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიული დაგეგმვა. „ივერიონი,“ თბ., გვ.125;
7. ჩიხლაძე ნ., (2021) რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკის თეორიული და პრაქტიკული მიდგომები. ქუთაისი, „მბმ პოლიგრაფი“;
8. „ხედვა 2030 საქართველოს განვითარების სტრატეგია“. <https://surl.li/ydheyj>;
9. Gvartadze G., Chikhladze N., (2020) Opportunities of Using Regional Investment Risk for the Improvement of Regional Development Diagnostics. *Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences*, vol. 14, #3 : 135-141. <http://science.org.ge/bnas/vol-14-3.html>;
10. European Commission. The EU's main investment policy URL: <https://surl.lu/pwvdup>.